

Марія Рєзанова
Київський університет імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: к. філол. н., доцент кафедри перекладу
Шипіцина Юлія Володимирівна

Додавання та опис як основні прийоми методу декомпресії

Явища компресії та декомпресії почали розглядатися лінгвістами лише на початку XX ст. Найперші поняття розширення та звуження мовних одиниць згадувались як частина феноменів мовної економії та як метод заповнення лакун. Першим в наукову літературу ввійшло поняття компресії, основною функцією якої є уникнення надлишковості в тексті. Декомпресія, як мовне розширення, використовувалась при відтворенні безеквівалентної лексики, однак у сучасних художніх текстах декомпресія використовується зі стилістичною метою та задля збереження зв'язності тексту. Однак наведена функція декомпресії ще не достатньо вивчена фахівцями.

Актуальність даного дослідження виявляється у недостатньому вивченні особливостей використання явища декомпресії та його значення у збереженні зв'язності та стилістичної цілісності перекладеного тексту.

Мета дослідження: виявити особливості використання явища декомпресії у її стилістичному значенні. Матеріалом статті слугують оригінал та переклади романів Д. Брауна українською мовою.

Теоретичним підґрунтям даної статті є роботи лінгвістів та фахівців з перекладу, які займалися вивченням питання про декомпресію мовних одиниць.

У теоретичних працях декомпресія визначається як лінійне або вертикальне розширення мовної одиниці, що виникає в результаті необхідності заповнення лакун у генетично неспоріднених мовах [6;109-110]. Декомпресія – явище протилежне явищу компресії, а тому основною ознакою даного феномену є умисне введення надлишковості у текст з метою пояснення, уточнення і використання таких перекладацьких трансформацій та прийомів, які дають «можливість відобразити увесь спектр змісту безеквівалентної мовної одиниці» [5, 31].

Декомпресія виявляється при розходженнях елементів мовних систем мови перекладу (МП) і мови оригіналу (МО), як можливий спосіб адекватного відображення оригіналу при перекладі [1]. Дані розходження визначають основні причини мовної декомпресії [3, 1730]:

- а) розходження систем МП і МО;
- б) розходження норм МП і МО;
- в) розходження мовленнєвих норм (узусів);
- г) розходження комунікативно-релевантного, інформаційного запасу знань носіїв МП і МО;
- д) суб'єктивне рішення перекладача.

Розходження мовних систем, норм, комунікативно-релевантного, інформаційного запасу знань носіїв МП і МО та узусів пов'язано з неоднаковим лексичним складом мов, ситуацій використання певних понять і правил, зокрема правил сполучуваності [3;1731]. Наприклад, фразеологічну сполуку «*On his hands and knees*» » [10] можна перекласти одним словом «*навкарачки*» [8, 12], однак варіант перекладу «*стоячи навкарачки*» [10] є більш мотивованим, адже ширше розкриває суть поняття. Якщо зважати на те, що дане поняття може бути незрозумілим читачеві, то необхідно подати опис, що розкривав би зміст поняття, і в цьому разі варіант перекладу «*Стоячи навкарачки, на руках і колінах*» розкриває зміст фрази у повному обсязі. Подібним чином, додаючи дієприслівникові дії, розширено поняття «*kneeling*» - «*стинаючись навколішки*».

Використання методу декомпресії як суб'єктивного рішення перекладача скоріше пов'язано з намаганням зробити текст перекладу максимально зрозумілим для кожного читача [7], тому перекладач може вводити перекладати поняття за еквівалентом, а далі потім надавати його пояснення як доповнення.

Характерними рисами методу декомпресії є те, що:

- 1) використовується як перекладацький метод в перекладах більшості текстів [4, 3; 6];
- 2) використовується на морфемному рівні, у словах та словосполученнях, фразах і реченнях, абзацах [3];
- 3) не заперечує основні цілі перекладу: передачі інформації тексту оригіналу і забезпечення адекватності перекладу тексту [3].

Основними прийомами декомпресії є додавання та описовий прийом.

Прийом додавання заснований на «залученні до тексту перекладу» слів, що були «упущенні» або «тих, які пояснюють, уточнюють реалії, безеквівалентну лексику» [2]. Наприклад, оригінальний варіант речення «*Renowned curator Jacques*

Sauniere staggered through the vaulted archway of the museum's Grand Gallery» [10] у перекладі А. Кам'янець має певне доповнення, що пояснює особу, головного персонажа: «Відомий куратор Лувру Жак Соньєр, заточуючись, пройшов під склепінчастою аркою Великої галереї» [8, 12].

Додавання як прийом декомпресії використовується для збереження логіки викладу думок, послідовності викладу, що забезпечує зв'язність тексту:

Пор. оригінал: «*A voice spoke, chillingly close "Do not move"*» [10]; переклад В. Шовкуна: «Але в цю мить пролунав моторошно близький голос: - Не рухатись!» [9]; переклад А. Кам'янець: «Раптом він почув: - Ані руш!, - Голос пролунав моторошно близько» [8, 18].

З наведених прикладів перекладу бачимо, що для збереження логіки викладу думок в тексті перекладу, авторські слова було трансформовано у першому варіанті у речення зі сполучником *але*, у другому варіанті в текст додано висловлювання, відповідник якого відсутній в оригіналі.

Додавання як прийом декомпресії використовується для конкретизації змісту тексту висловлювання. Речення «*The telephone was ringing in the darkness*» [10] має ознаку конкретності, на що вказує означений артикль. Однак відтворивши дане речення послівно за змістом кожного слова: «*У темряві дзвенів телефон*» [8, 19] – спостерігаємо рису абстрактності, адже точно не вказано який телефон дзвонив і де у темряві. У варіанті перекладу В. Шовкуна за допомогою додавання неозначеного займенника місця зміст речення конкретизувався: «*Десь у темряві дзеленчав телефон*» [9].

Метод декомпресії реалізовується у використанні описового прийому перекладу. Описовий метод полягає у введенні в текст перекладу розширеного пояснення як заміни відповідника поняття МО. Описовий метод використовують за відсутності прямого еквіваленту поняття в мові перекладу, таким чином його основною функцією є розкриття слів у перекладі [2]. Наприклад, в англійській мові вживаними є конструкції Participle і Gerund. Є кілька способів перекладу даних конструкцій: переклад іменником або прикметником в залежності від змісту висловлювання, або відповідно використовуючи зворот зі сполучниками *що*, *який*. Останній варіант розширює речення і тому належить до методу декомпресії та може розглядатись як описовий метод. Наприклад, у реченні оригіналу «*...Boston*

Magazine had listed him as one of that city's top ten most intriguing people...» [10] виділене словосполучення можливо перекласти однією лексичною одиницею «найцікавіших», однак перекладач надає повний опис поняття: речення перекладено як ««Бостон Мегезін» включив його до списку десятих людей міста, що інтригують найбільше...» [10].

Даний метод може використовуватись із стилістичною метою, коли відтворює поняття, що має прямий еквівалент в МП. Так, дієслово *ruffle* [10] перекладається як *хвилювати, дратувати*. Такий варіант виявлено у перекладі речення «*lecture...had probably ruffled some conservative feathers in the audience*» [10] – «лекція ... роздратувала консервативно настроєних слухачів» [9]. У перекладі А. Кам'янець наведене дієслово перефразовано описовим методом як «не до смаку» [8,23] відповідно за аналогією до дієслів *dislike, distaste* – «лекція ... *принала не до смаку консерваторам із аудиторії*» [8, 23]. При детальнішому аналізі було виявлено використання методу компенсації, що проявився у використанні двох протилежних методів – декомпресії, розглянутої попередньо, та компресії. У перекладі В. Шовкуна дане поняття поєднано за змістом із виразом «*in the audience*» [10], утворивши таким чином іменник «*слухачів*» [9], у перекладі А. Кам'янець – з означенням «*conservative*» [10], утворивши таким чином іменник «*консерватори*» [8, 26].

Подібне використання прийому декомпресії для надання стильової забарвленості речення спостерігається у перекладі речення: «*Langdon forced an awkward smile*» [10] – «Ленгдон видушив із себе збентежену усмішку» [8,34].

Отже, підсумовуючи вищесказане, робимо висновок, що для досягнення декомпресії тексту використовують найчастіше додавання та описовий прийоми перекладу. Функціями прийому додавання є надання пояснення, уточнення змісту поняття-реалії та забезпечення логічності та зв'язності тексту. Функціями описового прийому є надання пояснення та створення особливого піднесеного тону у стилістиці тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Базылев В.Н. Теория перевода. Кн. 1: курс лекций / В.Н. Базылев. – 2-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА, 2012. – С. 71
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). / Л. С. Бархударов. – М., «Международ. отношения», 1975. – 240 с.

3. Зимовец Н. В., Кобзарева Л. А. Декомпрессия текста при переводе с русского языка на английский (на материале перевода Б. Пастернака «Доктор Живаго» [Електронне джерело] / Н. В. Зимовец, Л. А. Кобзарева . – « Фундаментальные исследования» – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/dekompressiya-teksta-pri-perevode-s-russkogo-yazyka-na-angliyskiy-na-materiale-perevoda-romana-b-pasternaka-doktor-zhivago>. – №1, 2013
4. Зимовец Н.В., Борисовская И.В. Основные причины декомпрессии переводного текста [електронне джерело] / Н.В. Зимовец, И.В. Борисовская. – Электронный архив открытого доступа DSpace в БелГУ . – Режим доступу: http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/8346/1/Zimovets_Osnovnye_13.pdf
5. Камінський Ю. І. Декомпресемна асиметрія англійських та українських мовленнєвих знаків / Ю. І. Камінський. – Вісник СумДУ: Серія Філологія. – №1, 2008. – с. 30-34
6. Камінський Ю. І. Комплементарна єдність компресії та декомпресії в межах закону мовної економії [електронне джерело] / Ю. І. Камінський. – Вісник СумДУ: Серія Філологія. – №1, 2007. – Т. 2. – с. 109-112 . –Режим доступу: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2007/1\(102_2\)/21_Kaminsky.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2007/1(102_2)/21_Kaminsky.pdf)
7. Рябова М. В. Проблема декомпрессии смыслов художественного текста при переводе (опыт лингвокультурного анализа) [електронне джерело]/ М. В. Рябова. – RANEZ.RU. –Режим доступу: <http://www.ranez.ru/uploaded/news/konf-2008-10.pdf>
8. Ден Браун Код да Вінчі / Браун Ден; пер. з англ. А. Кам'янець. – Х., Книжковий клуб « Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 115с.
9. Ден Браун Код да Вінчі / Браун Ден; пер. з англ. В. Шовкун. [Електронне джерело]. – К.,Український журнал іноз. літератури « Всесвіт» . –№5, 2005. – Режим доступу: http://www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=131&Itemid=41
10. Dan Brown The Da Vinci Code / Brown Dan. – Random House Large Print, 2006. – 739 p.